

ANALÝZA PROCESU PŘÍPRAV BANK V ČR NA ZAVEDENÍ BASEL II DO PRAXE

M. Mastná

Došlo: 19. prosince 2004

Abstract

MASTNÁ, M.: *Analysis of preparation process for Basel II implementation in Czech banks*. Acta univ. agric. et silvic. Mendel. Brun., 2005, LIII, No. 3, pp. 95-108

In June 2004 the Basel Committee on Banking Supervision published the new capital adequacy framework commonly known as Basel II. Basel II contains international capital standards for banking organizations and will replace the relatively risk-invariant requirements in the current Basel I accord. The Committee intends Basel II to be available for implementation as of year-end 2006. The goal of this paper is to analyze the current situation in bank preparation for Basel II in the Czech Republic. For this reason a survey was done in the Czech banks in September and October 2004. Results of this survey are subject of this article. Results are separately discussed for four groups of banks (according to balance sum) – large, middle and small banks and building societies. The research is divided into three sections. The first section is concentrated on the current phase of preparation of Czech banks for Basel II. Results of this section showed that large banks are best prepared in comparison to other three groups of banks. The goal of the second section of the research was to find out how banks evaluate difficulty of activities connected with implementation of Basel II. Problems are mostly connected with changes in IT systems and lack of data. The goal of the third section was to find out which approach for calculating capital requirements on credit risk are banks most likely to adopt at the Basel implementation date. Majority of banks is most likely to adopt the Standardised approach.

Basel II, Basel Committee on Banking Supervision, capital adequacy, credit risk, internal rating, Standardized approach, IRB approach

Jednou ze zásadních změn probíhajících v současné době v oblasti bankovní regulace ve světě je příprava na zavedení nových kapitálových pravidel. V červnu 2004 vydal Basilejský výbor pro bankovní dohled (Basel Committee for Banking Supervision, dále jen BCBS) konečnou verzi dokumentu označovaného jako Basel II¹. Tento dokument je výsledkem dlouholetých příprav a přináší s sebou celou řadu změn v oblasti určování kapitálové přiměřenosti.

Všechny banky musí dosahovat určité minimální úrovně kapitálové přiměřenosti, tzn., že musí udržovat dostatečné množství kapitálu pro pokrytí bankou podstupovaných rizik. Hlavní snahou Basel II je zvýšit stabilitu bankovního sektoru, a to především umožněním využívat pokročilejší metody pro stanovení kapitálových požadavků k jednotlivým bankovním rizikům, které budou lépe odpovídat skutečně podstupovaným rizikům.

¹ Celý anglický název dokumentu zní „International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework“.

Podle původního dokumentu Basel I z roku 1988 platil požadavek pokrýt riziko úvěrové, který byl v roce 1996 rozšířen o kapitálový požadavek k rizikům tržním. V Basel II pak nově přibyl kapitálový požadavek k riziku operačnímu a došlo k významným změnám při stanovování kapitálového požadavku k úvěrovému riziku.

Česká republika bude muset stejně jako ostatní členské země EU zavést nová pravidla² k okamžiku zavedení Basel II do praxe, ke kterému má dojít na přelomu let 2006/2007.

Podstatou kapitálové přiměřenosti je stanovení určité minimální výše tzv. regulačního kapitálu, která by měla odpovídat stupni rizikovitosti aktivit dané banky. Kapitálová přiměřenost je založena na minimálně požadované hodnotě tzv. kapitálového poměru, což je poměr kapitálu označovaného jako regulační kapitál a rizikově vážených aktiv. V současné době se rizikově vážená aktiva stanovují v ČR na základě příslušných kapitálových požadavků – podle vyhlášky ČNB se jedná o kapitálové požadavky A (pokrývající úvěrové riziko bankovního portfolia) a kapitálové požadavky B (pokrývající všechna ostatní rizika, tj. úvěrové riziko obchodního portfolia a celé tržní riziko)³.

Tato situace se však se zavedením Basel II výrazně

změní a je třeba, aby se banky na nová pravidla včas důkladně připravily.

MATERIÁL A METODIKA

Hlavním cílem tohoto příspěvku je zhodnotit připravenost bank v České republice na zavedení nových kapitálových pravidel obsažených v Basel II do praxe. Jako podklad k tomuto zhodnocení sloužily výsledky průzkumu provedeného autorem v českých bankách v období září až říjen 2004. Průzkum byl proveden na základě dotazníku, který byl rozeslán do všech bank v České republice včetně stavebních spořitelců (mimo poboček zahraničních bank⁴). Dotazník byl zaslán přímo osobám odpovědným v jednotlivých bankách za přípravu na zavedení Basel II⁵.

Informace získané z průzkumu byly zpracovány hromadně, a to z důvodu požadavku jednotlivých bank na utajení jména konkrétní banky. Cílem průzkumu bylo zjistit celkový obraz současné situace v dané oblasti.

Výsledky byly rozděleny do čtyř skupin podle skupin bank, jak je rozděluje ČNB. V tabulce I je uvedeno členění bank do skupin dle ČNB. Dělení na jednotlivé skupiny bank je založeno na velikosti bilanční sumy s doplněním o organizační a specializační aspekty.

I: Skupiny bank dle ČNB

Skupina bank	Bilanční suma v mld. Kč
Velké banky	> 100 mld.
Střední banky	15 – 100 mld.
Malé banky	< 15 mld.
Stavební spořitelny	-
Pobočky zahraničních bank	-

Zdroj: www.cnb.cz, upraveno

Celkem bylo⁶ v České republice v září 2004, kdy byl průzkum prováděn, 35 bank, z toho 9 poboček zahraničních bank. Průzkum byl tedy proveden celkem

ve 26 bankách.

V tabulce II jsou jednotlivé průzkumem oslovené banky zařazeny do skupin.

² Evropská komise zpracovává podle Basel II novou evropskou směrnici o kapitálové přiměřenosti (CAD II – Capital Adequacy Directive), která bude závazná pro všechny členské země EU.

³ Přesné definice bankovního a obchodního portfolia jsou uvedeny ve Vyhlášce České národní banky č. 333/2002 Sb. ze dne 3. července 2002, kterou se stanoví pravidla obezřetného podnikání ovládajících osob na konsolidovaném základě.

⁴ Průzkum nebyl prováděn mezi pobočkami zahraničních bank, neboť ty nemají v ČR centrálu, tedy ani příslušné oddělení, které by se přípravami na zavedení Basel II zabývalo.

⁵ Většinou se jednalo o zaměstnance odborů řízení rizik, výjimečně o zaměstnance odboru controllingu nebo výkaznictví.

⁶ Stav k 31. 8. 2004

II: Rozdělení bank do skupin

Velké banky	Česká spořitelna
	Československá obchodní banka
	HVB Bank Czech Republic
	Komerční banka
Střední banky	Citibank
	Calyon Bank Czech Republic
	Česká exportní banka
	Českomoravská hypoteční banka
	Českomoravská záruční a rozvojová banka
	Dresdner Bank CZ ⁷
	GE Capital Bank CZ ⁸
	Raiffeisenbank
	Volksbank CZ
Malé banky	Živnostenská banka
	eBanka
	IC banka
	BAWAG Bank CZ
	J&T BANKA
	První městská banka
Stavební spořitelny	Wüstenrot hypoteční banka
	Českomoravská stavební spořitelna
	HYPO stavební spořitelna
	Raiffeisen stavební spořitelna
	Stavební spořitelna České spořitelny
	Všeobecná stavební spořitelna Komerční banky
	Wüstenrot stavební spořitelna

Zdroj: ČNB, upraveno

Členění výsledků průzkumu podle jednotlivých skupin bank bylo provedeno záměrně, neboť se dalo již předem předpokládat, že situace související s přípravami na zavedení Basel II bude jiná v menších bankách než např. ve velkých bankách. Rozdělení bank do skupin tak umožnilo komparaci výsledků u jednotlivých skupin bank a také vyslovení jistých závěrů a doporučení.

Zhodnocení výsledků průzkumu podle jednotlivých skupin bank záviselo zejména na úspěšné návratnosti vyplněných dotazníků. Lze konstatovat, že získané

vzorky byly dostatečně reprezentativní. Ze skupiny velkých bank poslaly zpět vyplněný dotazník všechny čtyři banky. Ze skupiny středních bank přišlo 7 z 10 rozeslaných dotazníků. Z 6 malých bank odpověděly 4 banky a z 6 stavebních spořitelen se vrátilo 5 vyplněných dotazníků. U dvou bank, od kterých nepřišel zpět vyplněný dotazník, bylo důvodem nevyplnění to, že problematiku zavedení Basel II řeší zahraniční mateřská společnost. Celkem tedy zaslalo vyplněný dotazník 20 bank z 26 celkem oslovených bank.

Dotazník byl rozdělen do tří logicky na sebe nava-

⁷ Od doby provádění průzkumu došlo ke změně jména banky na BAWAG International Bank. Dne 31.3.2005 došlo ke sloučení s BAWAG Bank CZ. Nový subjekt nese název BAWAG Bank CZ.

⁸ Od doby provádění průzkumu došlo ke změně jména banky GE Capital Bank na GE Money Bank.

zujících sekcí A, B a C. Cílem sekce A bylo zjistit současnou fázi příprav na zavedení Basel II do praxe. Otázky sekce B byly zaměřeny na zhodnocení obtížnosti implementace Basel II. Cílem sekce C bylo zjistit, jaké metody hodlají banky zavést pro kalkulaci kapitálového požadavku k úvěrovému riziku ke dni implementace, jaký přínos v tom spatřují a jaké další změny s sebou u jednotlivých bank zavedení Basel II pravděpodobně přinese.

Ve výsledcích jsou postupně analyzovány odpovědi na jednotlivé otázky, vždy u všech skupin bank současně, čímž bude umožněno okamžité porovnání získaných výsledků.

Výchozím materiálem pro vytvoření dotazníku byl dokument označovaný běžně jako Basel II, celým názvem „International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework“, jehož konečnou verzi vydal v červnu 2004 Basilejský výbor pro bankovní dohled. Tento dokument se skládá ze tří pilířů.

První pilíř Basel II se týká stanovení minimálních kapitálových požadavků (Minimal Capital Requirements). Jedná se o kapitálové požadavky pro úvěrové, tržní a nově také operační riziko. Průzkum byl

zaměřen zejména na oblast úvěrového rizika. Není tomu tak z důvodu, že by problematika tržního a operačního rizika byla méně významná, ale z toho důvodu, že úvěrové riziko zůstává stále nejvýznamnějším bankovním rizikem vůbec. To dokládá tabulka III, ve které jsou uvedeny kapitálové požadavky k bankovnímu portfoliu za celý bankovní sektor ČR ve srovnání s kapitálovým požadavkem k obchodnímu portfoliu. Kapitálový požadavek k bankovnímu portfoliu je tvořen především kapitálovým požadavkem k úvěrovému riziku, neboť do bankovního portfolia jsou řazeny především nástroje, u nichž banka předpokládá, že je bude držet až do splatnosti (zejména se tedy jedná o poskytnuté úvěry). Význam operačního rizika nemůže být tímto způsobem z historických dat zatím doložen, neboť kapitálový požadavek k operačnímu riziku nově zavádí až Basel II, který bude s největší pravděpodobností platit až od počátku roku 2007. Podle různých již dříve provedených průzkumů dopadů Basel II⁹ se předpokládá, že by nemělo dojít k výraznému zvýšení celkového kapitálového požadavku, tedy význam operačního rizika v tomto smyslu nebude tak velký jako význam rizika úvěrového.

III: *Výbrané ukazatele obezřetného podnikání bank (údaje za celý bankovní sektor)*

	XII. 2001	XII. 2002	XII. 2003	III. 2004	VI. 2004	IX. 2004
Kapitál v mil. Kč	129 533	130 049	143 676	156 450	148 134	151 334
Kapitálové požadavky k bankovnímu portfoliu v mil. Kč	61 897	67 338	73 776	76 469	81 380	85 133
Kapitálové požadavky k obchodnímu portfoliu v mil. Kč	5 412	5 207	5 616	6 020	5 992	6 579
Kapitálová přiměřenost v %	15,40	14,34	14,48	15,17	13,56	13,20

Zdroj: ČNB, upraveno

Druhý pilíř ošetřuje proces dohledu (Supervisory review process). Jedná se o proces hodnocení dostatečnosti kapitálu dané banky regulátorem. Podle návrhu by banka měla mít zavedeny odpovídající vnitřní procesy, které jí umožní vyhodnotit adekvátnost jejího kapitálu s ohledem na bankou podstupovaná rizika. Regulátor bude mít právo požadovat kapitálový požadavek vyšší než činí propočet banky, zhodnotí-li, že kapitálový požadavek stanovený bankou neodpovídá jejímu rizikovému profilu. Logika druhého pilíře je

založena na tezi, že subjekt s větší tolerancí k riziku je potenciálně zranitelnější, a měl by být proto lépe kapitálově vybaven. Limit kapitálové přiměřenosti 8 % zůstává nadále absolutním minimem. V závislosti na rizikovém profilu banky by se však kapitálová přiměřenost měla pohybovat v určité výši nad 8 %.

Třetí pilíř se týká tržní disciplíny (Market discipline). Jedná se zejména o problematiku transparentnosti a zveřejňování informací bankami. Základní snahou je prohloubení tržní disciplíny tím, že banky o sobě

⁹ viz např. Sůvová (2003)

budou muset zveřejňovat více informací. Uveřejňované informace jsou důležité pro ostatní účastníky trhu, kteří by měli získat lepší přehled o rizikovém profilu banky.

Průzkum v bankách týkající se připravenosti bank na zavedení Basel II spadá do oblasti prvního pilíře Basel II se zaměřením na úvěrové riziko. Pro stanovení kapitálového požadavku k úvěrovému riziku budou mít banky podle Basel II na výběr mezi třemi metodami:

- standardizovaná metoda (Standardized Approach)
- základní metoda interních ratingů (Foundation Internal Ratings-Based Approach)¹⁰
- pokročilá metoda interních ratingů (Advanced Internal Ratings-Based Approach).

Doposud je kapitálový požadavek k úvěrovému riziku stanoven jako součin koeficientu 0,08 a rizikově vážených aktiv (jedná se tedy o 8 % z rizikově vážených aktiv), přičemž rizikové váhy jsou jednotlivým aktivům přiřazovány podle druhu subjektu. Tak např. všechny podnikové úvěry mají přiřazenu rizikovou váhu 100 % bez ohledu na kvalitu dlužníka a vstupují tedy v celém svém objemu do objemu rizikově vážených aktiv a tím zvyšují kapitálový požadavek k úvěrovému riziku. Standardizovaná metoda je modifikací tohoto současného přístupu s tím, že odstraňuje výše uvedený nedostatek tím, že rizikové váhy budou přiřazovány podle ratingu subjektu¹¹.

Metody interních ratingů bankám umožní použít vlastní interní postupy a modely pro stanovení kapitálového požadavku k úvěrovému riziku. Bankám bude při využití těchto metod umožněno použít vlastní ocenění úvěrového rizika svých dlužníků pro stanovení potřebné výše kapitálu. To je základní rozdíl, kterým se IRB přístupy odlišují od standardizované metody. Výsledné spektrum rizikových vah vykazuje jak při základním, tak při pokročilém IRB přístupu při porovnání se standardní metodou mnohem citlivější rozlišení jednotlivých vah.

Aby bylo možné pochopit některé výsledky dotazníku (zejména obsažené v sekci C), je třeba nejprve uvést stručnou charakteristiku obou metod interních ratingů.

V rámci metod vnitřních ratingů je banka povinná rozdělit svá aktiva bankovní knihy do pěti tříd¹²: (a) pohledávky za podniky¹³ (corporate), (b) pohledáv-

ky za státy (sovereign), (c) pohledávky za bankami (bank), (d) pohledávky za drobnou klientelou (retail), (e) investice do akcií (equity). V rámci pohledávek za podniky existuje pět podtříd. V rámci retailu pak existují tři podtřídy.

Pro každou z těchto tříd aktiv je třeba odlišit tři klíčové prvky pro IRB metodu:

- rizikové komponenty – odhady rizikových charakteristik bankou samotnou nebo regulátorem;
- funkce rizikových vah – způsob, jakým jsou složky rizika transformovány na rizikově vážená aktiva a kapitálové požadavky;
- minimální požadavky – požadavky, které musí banka splnit, aby mohla používat IRB metody pro dané třídy aktiv.

U většiny tříd aktiv je možné používat obě metody IRB, tedy jak základní, tak pokročilou. U základní metody interních ratingů bude banka používat vlastní odhady pouze pro pravděpodobnost selhání klienta (Probability of Default) a ostatní rizikové prvky bude stanovovat regulátor. U pokročilé metody interních ratingů bude banka odhadovat všechny rizikové charakteristiky pro stanovení rizikových vah.

Základními rizikovými prvky, s nimiž IRB metody pracují, jsou:

- Pravděpodobnost selhání (Probability of Default, PD) – pravděpodobnost, že dlužník nedostojí svým závazkům během sledovaného období.
- Expozice při selhání (Exposure at Default, EAD) – celkové množství aktiv, která jsou vystavena riziku v případě, že dlužník nedostojí svým závazkům.
- Míra ztráty při selhání (Loss Given Default, LGD) – podíl aktiv ztracených v případě, že nastane selhání, vyjadřuje se v %, $LG D = 1 - \text{výtěžnost}$, kde výtěžnost představuje podíl navrácené částky z celkové expozice v případě, že dlužník přestane plnit závazek.
- Doba splatnosti (Maturity, M) – zpravidla nominální doba splatnosti, která se udává v letech.

Aby banky mohly začít používat metody interních ratingů, musí splnit kritéria, která se týkají následujících osmi oblastí¹⁴:

- tvorba minimálních požadavků pro použití IRB metod;

¹⁰ Dále bude používána zkratka IRB = Internal Ratings-Based

¹¹ Blíže ke standardizované metodě např. Dvořáková (2003) nebo BCBS (2004)

¹² Klasifikace expozic do těchto tříd je konzistentní s bankovní praxí. Některé banky však mohou v rámci interního rizikového managementu používat odlišné definice, což je možné po schválení regulátorem.

¹³ Součástí této kategorie jsou i tzv. specializované úvěrové expozice, např. projektové financování.

¹⁴ Blíže k jednotlivým kritériím viz BCBS (2004), str. 81-103

- splnění minimálních požadavků pro použití IRB metod;
- koncepce ratingového systému;
- provoz ratingového systému;
- proces řízení a organizace interního ratingu;
- použití interních ratingů;
- kvantifikace rizika;

- validace systému interního ratingu.

VÝSLEDKY A DISKUSE

Vyplněný dotazník byl vrácen od 20 z 26 oslovených bank v České republice. Blíže je návratnost vyplněných dotazníků specifikována v tabulce IV.

IV: Návratnost dotazníků u jednotlivých skupin bank

	Počet oslovených bank	Počet vrácených vyplněných dotazníků
Velké banky	4	4
Střední banky	10	7
Malé banky	6	4
Stavební spořitelny	6	5

Výsledky průzkumu budou dále uváděny postupně za jednotlivé sekce dotazníku.

Výsledky sekce A: Současná fáze příprav na zavedení Basel II do praxe

První otázkou v sekci A bylo zjišťováno, zda se již banky začaly zabývat přípravami na zavedení Basel II do praxe, příp. jak dlouho a kolik zaměstnanců se této problematice věnuje.

Pozitivním zjištěním je, že všechny banky již zahájily přípravy spojené s implementací, a to bez ohledu na to, do které skupiny patří.

Odlišnosti lze vyzorovat v délce doby dosavadních příprav a v počtu zaměstnanců věnujících se přípravám. Dvě banky ze skupiny velkých bank se přípravami zabývají déle než 2 roky, zbylé dvě velké banky uvedly dobu přibližně 1–2 roky. U středních bank byl výsledek poměrně jednoznačný, 6 ze 7 bank se přípravami zabývá 1–2 roky, pouze jedna střední banka uvedla dobu kratší než jeden rok. Také u malých bank bylo zjištěno, že 3 ze 4 bank se přípravám věnují 1–2 roky, pouze jedna malá banka uvedla dobu kratší než jeden rok. V porovnání s výše uvedenými skupinami bank se stavební spořitelny přípravám na zavedení Basel II věnují kratší dobu – tři z pěti stavebních spořitelen méně než 1 rok, jedna stavební spořitelna 1–2 roky a jedna déle než dva roky. Tato posledně uvedená stavební spořitelna je však součástí větší finanční skupiny, která se připravuje na Basel II v rámci finanční skupiny společně.

Co se týče počtu zaměstnanců, kteří se věnují přípravě na zavedení Basel II, pak byly výsledky následující. Dvě velké banky uvedly počet zaměstnanců větší než 20, jedna velká banka má v souvislosti s Basel II 10–20 zaměstnanců a jedna z velkých bank na tuto otázku neodpověděla. U středně velkých bank je již patrné, že k danému účelu mají ve srovnání s velkými bankami méně zaměstnanců. 4 ze 7 střed-

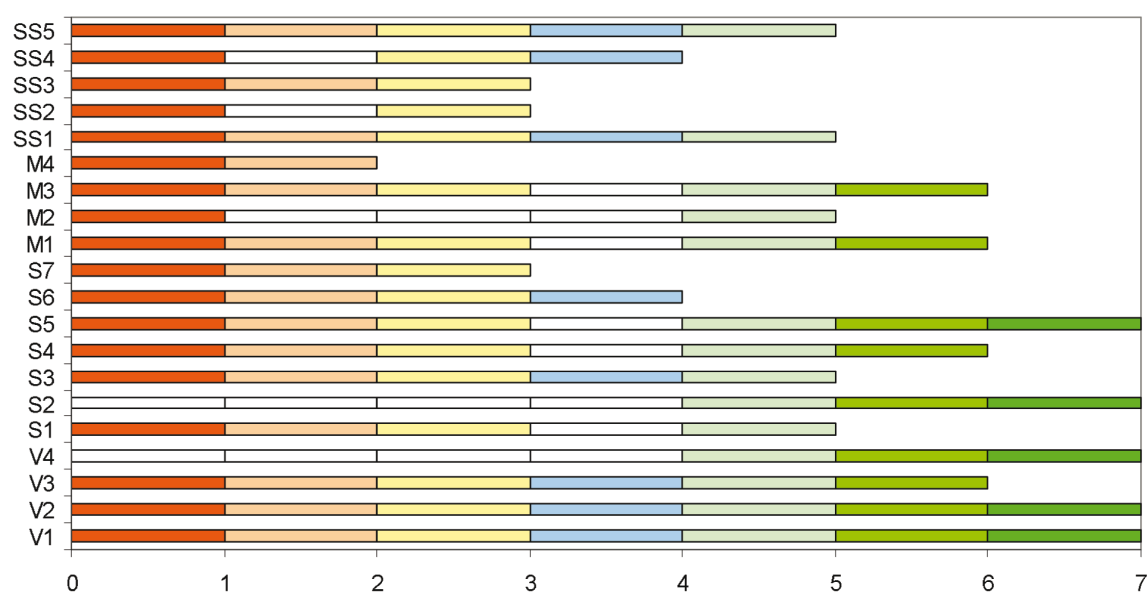
ních bank uvedly méně než 5 zaměstnanců, 2 banky pověřily přípravou na Basel II 5 až 10 zaměstnanců a jedna 10–20 zaměstnanců. U malých bank je tento trend ještě více patrný, neboť většina těchto bank (3 ze 4) má k tomuto účelu méně než 5 zaměstnanců a jedna banka 5–10 zaměstnanců. U stavebních spořitelen byly výsledky podobné: 3 banky pověřily přípravou na Basel II méně než 5 zaměstnanců, 5–10 zaměstnanců uvedla 1 stavební spořitelna a více než 20 zaměstnanců uvedla 1 stavební spořitelna, která je opět členem větší finanční skupiny.

Zavedení Basel II do praxe je složitý proces, který byl v rámci druhé otázky rozčleněn do sedmi kroků.

Cílem druhé otázky bylo zjistit, které z těchto kroků již banky provedly nebo v současnosti provádějí. Jedná se o tyto kroky:

1. zjišťování informací o Basel II;
2. personální zabezpečení;
3. plánování konkrétních kroků;
4. předběžná kalkulace nákladů;
5. tvorba vnitřních postupů a modelů;
6. aplikace těchto postupů a modelů;
7. testování a ověření modelů.

V grafu 1 jsou shrnuty výsledky této otázky. Na ose x jsou vyznačeny jednotlivé kroky související s přípravou na zavedení Basel II, jejichž číslování odpovídá číslování ve výše uvedeném výčtu jednotlivých kroků. Na ose y jsou pak zkratkou uvedeny jednotlivé banky (V1 je označení pro velkou banku č. 1, V2 je označení pro velkou banku č. 2 atd., střední banky jsou označeny písmenem S, malé banky písmenem M a stavební spořitelny písmeny SS). V grafu jsou u každé banky barevně vyznačeny kroky, které již daná banka provedla. Bíle označeny jsou pak kroky, které daná banka zatím neprovedla a ani v současnosti neprovádí.

1: Kroky související s implementací Basel II, které provedly či v současnosti provádějí jednotlivé banky¹⁵

Z grafu 1 je zřejmé, že všechny banky nejdříve zjišťovaly potřebné informace o Basel II. Banka V4 a banka S2 tento první krok v dotazníku nezaškrtnuly, lze však předpokládat, že ho již také provedly, neboť obě tyto banky již tvoří i aplikují vnitřní modely. Z grafu je dále patrné, že většina bank již také personálně zabezpečila implementaci Basel II a naplňovala konkrétní kroky související s Basel II. 8 bank z 20 (zejména velké banky) již také provedlo předběžnou kalkulaci nákladů na implementaci Basel II. Všechny velké banky a většina středních a malých bank (14 z 20) již tvoří či vytvořila vnitřní postupy a modely. Z výsledků je patrné, že stavební spořitelny v tomto kroku zaostávají. Pouze dvě z pěti stavebních spořitelen uvedly, že již tvoří či vytvořily vnitřní postupy a modely. K největším rozdílům u jednotlivých skupin bank dochází u výsledků týkajících se posledních dvou kroků – aplikace postupů a modelů a testování a ověření modelů. Dle výsledků již všechny velké banky aplikovaly či aplikují vytvořené vnitřní postupy a modely. Na rozdíl od velkých bank však pouze některé ze středních a malých bank provedly či provádějí tento krok. Nejhůře jsou na tom opět stavební spořitelny, kdy žádná z nich neuvedla, že by již tyto postupy aplikovala. Ve skutečnosti však některé stavební spořitelny, které jsou součástí větší finanční skupiny,

budou moci převzít know-how od svých mateřských společností.

Výsledky sekce B: Hodnocení obtížnosti implementace Basel II

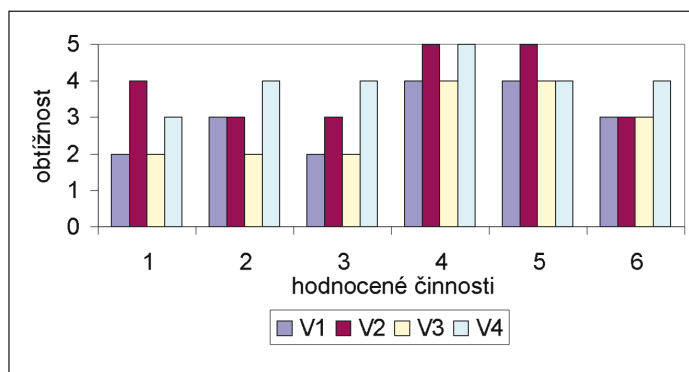
V otázce č. 3 měly banky posoudit obtížnost činností souvisejících s implementací Basel II v bance. Banky měly na pětistupňové škále zaškrtnout stupeň obtížnosti jednotlivých činností, přičemž 1 znamenalo „celá bez problémů“ a 5 znamenalo „velmi obtížné“.

Banky hodnotily obtížnost následujících činností souvisejících s implementací Basel II:

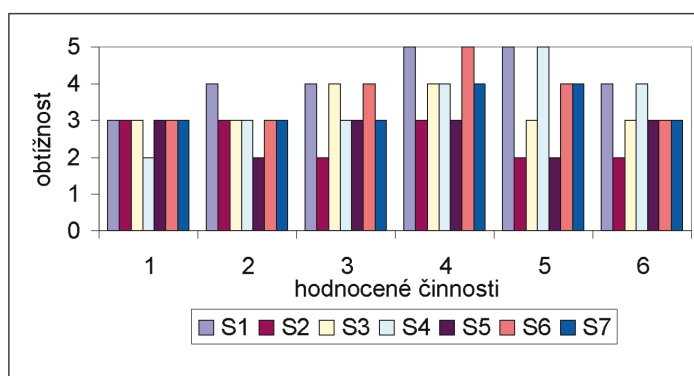
1. samotné řízení úvěrového rizika;
2. vlastní výpočty kapitálových požadavků;
3. vyškolení (resp. získání) vhodných odborníků;
4. úprava počítačového informačního systému;
5. získání a úprava potřebných dat;
6. dodržení termínu implementace.

Výsledky 3. otázky jsou shrnuty v grafech 2–5. Na ose x jsou vždy čísla 1–6 označeny jednotlivé činnosti související s implementací Basel II a na ose y je pak stupněm 1–5 vyjádřena obtížnost těchto činností pro jednotlivé banky.

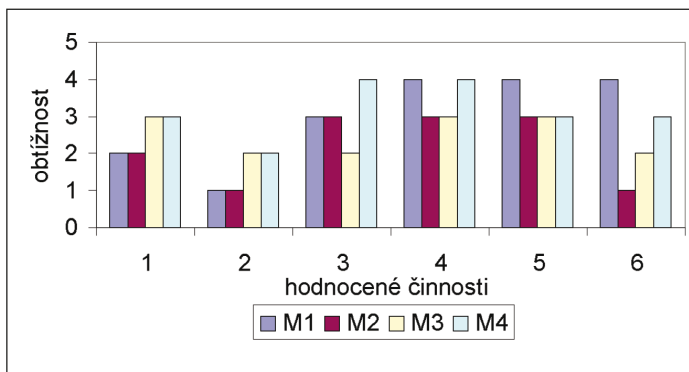
¹⁵ Číslování bank v grafu 1 i ostatních grafech je náhodné a neodpovídá pořadí bank uvedenému v tabulce II.

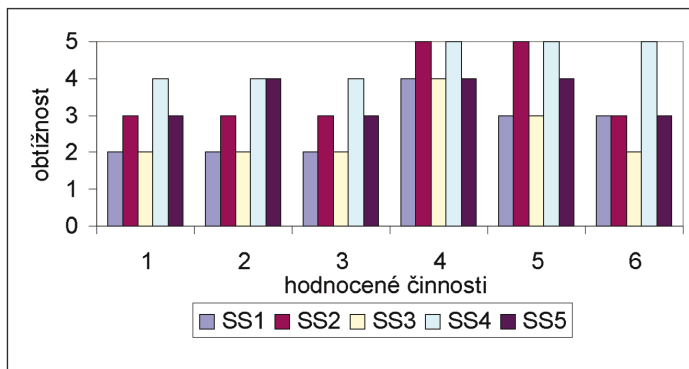
2: Obtížnost jednotlivých činností souvisejících s přípravou na Basel II u velkých bank

3: Obtížnost jednotlivých činností souvisejících s přípravou na Basel II u středních bank

4: Obtížnost jednotlivých činností souvisejících s přípravou na Basel II u malých bank

5: Obtížnost jednotlivých činností souvisejících s přípravou na Basel II u stav. spořitelén

Z grafů 2 až 5 je zřejmé, že banky ve všech skupinách považují za nejobtížnější činnosti úpravu počítačového systému a získání a úpravu potřebných dat. Naopak za nejméně obtížné činnosti většina bank považuje samotné řízení úvěrového rizika a výpočet vlastních kapitálových požadavků.

V souvislosti s hodnocením obtížnosti výše uvedených činností byla dále položena otázka č. 4, kterou bylo zjišťováno, zda banky hodlají při přípravě na implementaci Basel II spolupracovat s mateřskou organizací nebo externí poradenskou firmou či, zda se domnívají, že spolupráce nebude třeba.

Všechny čtyři velké banky uvedly, že hodlají spolupracovat s mateřskou organizací a jedna z nich využije také spolupráce s poradenskou firmou. Ze skupiny středních předpokládají čtyři banky spolupráci s mateřskou organizací, dvě s externí poradenskou firmou a jedna předpokládá spolupráci jak s mateřskou organizací tak s externí poradenskou firmou. Poměrně překvapivý je výsledek u malých bank. Dvě z nich se domnívají, že žádná spolupráce v oblasti příprav na Basel II nebude třeba. Jedna malá banka předpokládá spolupráci s mateřskou společností a jedna s mateřskou organizací i s externí poradenskou firmou. Všechny stavební spořitelny uvedly spolupráci s mateřskou společností a jedna z nich navíc předpokládá i spolupráci s externí poradenskou firmou.

Výsledky sekce C: Volba metod a přínos zvoleného přístupu k úvěrovému riziku

Cílem páté otázky bylo zjistit, který z možných přístupů ke kalkulaci kapitálového požadavku k úvěrovému riziku bude banka aplikovat s největší pravděpodobností ke dni implementace Basel II. Banky měly vybrat z těchto možností:

- standardní přístup;
- základní IRB přístup;
- pokročilý IRB přístup;
- v současné fázi nelze určit.

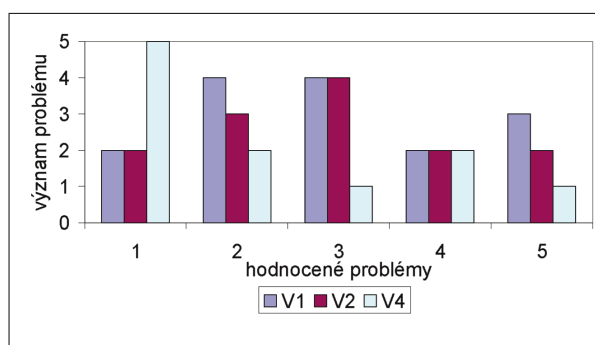
Jedna z velkých bank bude s největší pravděpodobností aplikovat ke dni implementace Basel II (konec roku 2006) standardní metodu, jedna banka se roz-

hodla pro základní IRB a jedna pro pokročilý IRB přístup. Jedna ze čtyř velkých bank na tuto otázku neodpověděla. Většina středních bank (4 ze 7) hodlá zavést standardní metodu, dvě banky pravděpodobně začnou používat základní IRB přístup a jedna ze středních bank nebyla v současné fázi schopna rozhodnout, který z přístupů k úvěrovému riziku s největší pravděpodobností zavede. Ze čtyř malých bank předpokládají dvě zavedení standardního přístupu, jedna zavedení základního IRB přístupu a jedna opět nebyla schopna v současné fázi rozhodnout. U stavebních spořitelen byly výsledky podobné. Tři z pěti stavebních spořitelen uplatní pravděpodobně standardní přístup, jedna stavební spořitelna základní IRB (ta, která je součástí velké finanční skupiny a která uvedla, že bude aplikovat stejně pokročilé metody jako mateřská společnost) a jedna dokonce pokročilý IRB přístup.

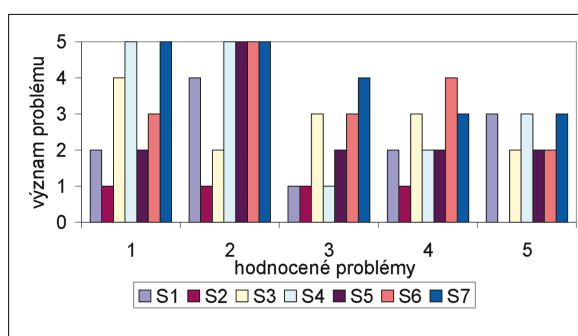
Se zaváděním nových přístupů pro kalkulaci kapitálových požadavků k úvěrovému riziku souvisí také řada překážek. V šesté otázce proto banky hodnotily, které faktory a do jaké míry považují za hlavní překážky bankou preferovaného přístupu k úvěrovému riziku. Pro hodnocení měly k dispozici pětistupňovou škálu, přičemž 1 znamená jednoznačný souhlas s tím, že daný faktor představuje překážku a 5 jednoznačný nesouhlas, tedy, že daný faktor nepředstavuje překážku v implementaci bankou preferovaného přístupu k úvěrovému riziku. Pro potřeby konstrukce grafu výsledků byly číselné hodnoty odpovědí přetransformovány tak, aby výška sloupce v grafu (tedy číslem vyjádřené hodnocení na ose y) vyjadřovala míru souhlasu, tedy že daný faktor představuje ve výše uvedeném smyslu překážku. Na ose x jsou číselně označeny jednotlivé faktory 1–5. Hodnocené faktory byly tyto:

1. nedostatek dat pro určení PD;
2. nedostatek dat pro určení LGD;
3. nedostačující IT systémy;
4. nedostatek kvalifikovaných odborníků pro řízení rizik;
5. vysoké náklady na zavedení daného přístupu.

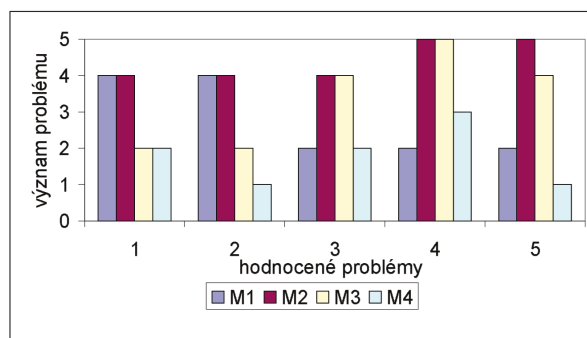
Výsledky za jednotlivé banky jsou shrnuty v grafech 6–9.

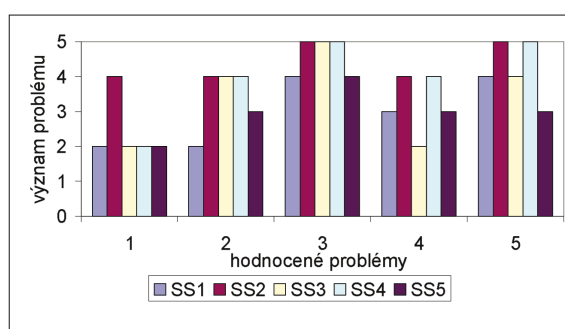
6: Význam jednotlivých překážek (problémů) při implementaci bankou preferovaného přístupu k úvěrovému riziku – velké banky

7: Význam jednotlivých překážek (problémů) při implementaci bankou preferovaného přístupu k úvěrovému riziku – střední banky

8: Význam jednotlivých překážek (problémů) při implementaci bankou preferovaného přístupu k úvěrovému riziku – malé banky

9: Význam jednotlivých překážek (problémů) při implementaci bankou preferovaného přístupu k úvěrovému riziku – stavební spořitelny

V grafu 6 jsou uvedeny výsledky šesté otázky u velkých bank. Jedna ze čtyř velkých bank (V3) na tuto otázku neodpověděla. Lze konstatovat, že všechny čtyři velké banky považují za nejmenší problém nedostatek kvalifikovaných odborníků pro řízení rizik. Velké banky nespátřují problém ani ve vysokých nákladech na zavedení daného přístupu. Pouze banka hodlající zavést pokročilý IRB přístup ohodnotila tento faktor stupněm 3. Častěji uváděným problémem jsou nedostačující IT systémy. To lze vysvětlit tím, že s implementací souvisejí velké zásahy do stávajících informačních systémů bank. Jedna z velkých bank za nejvýznamnější problém označila nedostatek dat pro určení PD, jiná pak nedostatek dat pro určení LGD.

Z grafu 7 je zřejmé, že střední banky považují za hlavní překážky jimi preferovaného přístupu k úvěrovému riziku nedostatek dat pro určení LGD a dále nedostatek dat pro určení PD. Problém nedostačujících IT systémů byl ohodnocen maximálně stupněm 3, a to pouze jednou bankou. Problém nedostačujících IT systémů ani nedostatek kvalifikovaných odborníků nebyl tak výrazný. Za nejméně problematické pak střední banky označily vysoké náklady na zavedení daného přístupu k úvěrovému riziku.

Při pohledu na graf 8 je patrné, že malé banky považují za velký problém nedostatek kvalifikovaných odborníků a vysoké náklady na zavedení daného přístupu. Dvě z malých bank (M2 a M3) označily tyto problémy za nejvýznamnější. Banky M1 a M2 dále za velmi významné považují problémy nedostatku dat pro určení PD a LGD.

Z grafu 9 lze vyčíst, že stavební spořitelny považují za hlavní problém nedostačující IT systémy a dále potom vysoké náklady na zavedení daného přístupu. Za nejmenší problém považují nedostatek dat pro určení PD, ostatní problémy však považují za poměrně významné.

V sedmé otázce byly banky dotazovány, zda již vyhodnotily dopady Basel II na banku samotnou. V případě, že již toto vyhodnocení provedli, měli vyznačit, zda v jejich bance povede zavedení Basel II s největší pravděpodobností k růstu celkového kapitálového požadavku, k poklesu celkového kapitálového požadavku či zda se celkový kapitálový požadavek nezmění. Všechny velké banky již vyhodnotily dopady Basel II na banku samotnou. Z odpovědí vyplývá, že všechny velké banky, které na tuto otázku odpověděly (jedna velká banka neodpověděla), očekávají pokles celkového kapitálového požadavku. Střední banky v tomto kroku poněkud zaostávají za velkými bankami, neboť pouze 3 ze 7 středních bank již vyhodnotily dopady Basel II. Z těchto 3 bank uvedly dvě banky, že Basel II u nich povede s největší pravděpodobností k růstu celkového kapitálového požadavku, jedna banka uvedla, že se celkový kapitálový požadavek nezmění. Malé banky zatím také většinou

nevyhodnotily dopady Basel II. Pouze jedna ze čtyř malých bank toto vyhodnocení již provedla a dospěla k závěru, že se celkový kapitálový požadavek vlivem Basel II s největší pravděpodobností nezmění. Velmi pozitivní bylo zjištění u stavebních spořitelen, neboť všechny již vyhodnotily dopady Basel II. Tři stavební spořitelny předpokládají pokles celkového kapitálového požadavku, jedna předpokládá, že se kapitálový požadavek nezmění. Stavební spořitelna, která je členem větší finanční skupiny, očekává, že se kapitálový požadavek zvýší.

V otázce osmé měly banky uvést, zda a do jaké míry považují implementaci Basel II v jejich bance za přínosnou. Pro hodnocení měly opět k dispozici stupnici od 1 do 5, kdy jedna znamená „jednoznačně přínosný“ a 5 znamená „jednoznačně nepřínosný“. Velké banky považují implementaci Basel II za spíše přínosnou, pouze jedna velká banka se vyjádřila neutrálním stupněm 3. Ze skupiny středních bank považují 3 banky implementaci za jednoznačně přínosnou, 3 banky se vyjádřily neutrálně a 1 banka nepovažuje implementaci za přínosnou. Také většina malých bank (3 ze 4) považuje implementaci Basel II za přínos, pouze jedna banka ji považuje za jednoznačně nepřínosnou. Ve skupině stavebních spořitelen jsou tři banky, které považují implementaci za spíše přínosnou, jedna banka, která ji považuje za spíše nepřínosnou a jedna se vyjádřila neutrálně.

V deváté otázce měly banky zhodnotit předpokládaný přínos jimi zvoleného přístupu k úvěrovému riziku. Banky měly uvést, zda zvolený přístup povede k:

- redukci kapitálového požadavku k úvěrovému riziku;
- zkvalitnění úvěrového (ratingového) procesu;
- možnosti diversifikovaného stanovení cen produktů;
- zlepšení dobrého jména banky;
- sjednocení ekonomického a regulatorního kapitálu.

Pro vyjádření míry souhlasu byla opět zvolena pětistupňová škála, přičemž 1 znamená „jednoznačně souhlasím“ a 5 znamená „jednoznačně nesouhlasím“.

Ve skupině velkých bank je přínos očekáván zejména v redukci kapitálového požadavku k úvěrovému riziku. Všechny velké banky vnímají pozitivně také zkvalitnění úvěrového procesu. Naopak velký přínos nevidí v možnosti diverzifikovaného stanovení cen produktů, 3 ze 4 velkých banky ohodnotily tuto možnost neutrálním stupněm 3. Je tedy možné, že v tomto bodě nemají banky zatím zcela jasno a teprve po zavedení Basel II se ukáže, zda bude tato možnost přínosem. Spíše neutrální jsou banky také v otázce zlepšení dobrého jména banky a sjednocení ekonomického a regulatorního kapitálu.

Ve skupině středních bank také většina bank sou-

hlasila s přínosem v podobě zkvalitnění úvěrového procesu. Dále většina středních bank uvedla, že implementace zvoleného přístupu k úvěrovému riziku povede také ke sjednocení ekonomického a regulatorního kapitálu. Na rozdíl od velkých bank však většina středních bank nesouhlasí s tím, že by zvolený přístup vedl k redukci kapitálového požadavku k úvěrovému riziku. Tento výsledek je však logický vzhledem k tomu, že většina středních bank uvedla, že ke dni implementace Basel II aplikuje s největší pravděpodobností standardní metodu pro stanovení kapitálového požadavku k úvěrovému riziku. Podle dříve prováděných průzkumů dopadů Basel II mezi bankami (BCBS 2003) využití standardní metody povede u většiny bank ke zvýšení kapitálového požadavku k úvěrovému riziku. Naopak použití pokročilejších metod IRB by mělo vést k redukci kapitálového požadavku. Zlepšení dobrého jména banky a možnost diversifikované stanovení cen produktů ohodnotily střední banky také spíše neutrálně.

U skupiny malých bank bylo hodnocení všech faktorů převážně neutrální až negativní. To plyne jistě z toho, že pouze 1 ze 4 malých bank již vyhodnotila dopady Basel II na ni samotnou. Ze skupiny stavebních spořitelen dvě banky jednoznačně souhlasí a tři banky spíše s tím, že implementace Basel II povede k redukci kapitálového požadavku k úvěrovému riziku. Čtyři stavební spořitelny také uvedly, že předpokládají zkvalitnění úvěrového procesu. Pouze 1 stavební spořitelna s tímto přínosem spíše nesouhlasila. Co se týká zlepšení dobrého jména banky, stavební spořitelny nejsou názoru, že by k němu mělo dojít, předpokládají, že se spíše nezmění. Neurčité odpovědi se objevily u sjednocení ekonomického a regulatorního kapitálu. Tři stavební spořitelny označily stupeň 3, jedna stupeň 2 a jedna stupeň 4.

V otázce desáté byly banky dotazovány, zda se domnívají, že zavedení nového konceptu ovlivní konkurenceschopnost banky na finančních trzích. Dvě z velkých bank očekávají, že Basel II spíše ovlivní jejich konkurenceschopnost, dvě banky jsou opačného názoru. Podobně hodnotily tuto otázku i střední banky. 4 ze 7 středních bank se domnívají, že nový koncept spíše neovlivní jejich konkurenceschopnost na finančních trzích, zbylé tři banky jsou opačného názoru. Ze 4 malých bank tři uvedly, že nový koncept spíše neovlivní jejich konkurenceschopnost, 1 banka se domnívá, že ano. Ve skupině stavebních spořitelen si 4 banky myslí, že jejich konkurenceschopnost na finančních trzích bude ovlivněna. Jedna stavební spořitelna je opačného názoru a v dotazníku dodává: „Stavební spořitelna je specifickou bankou, která neprovádí složité transakce na finančním trhu a pravděpodobně nijak přímo nevyužije tento aspekt při svém obchodování na finančních trzích. Leda v případě, že bychom chtěli emitovat dluhopisy, což je však nepravděpodobné.“

Předposlední jedenáctou otázkou bylo zjišťováno, zda v případě, že by banka chtěla ihned začít používat některý z přístupů IRB k úvěrovému riziku, splňuje současný systém interního ratingu banky požadavky na něj kladené podle Basel II. Z velkých bank jedna banka neodpověděla a ostatní tři uvedly, že jejich současný systém interního ratingu nesplňuje požadavky na něj kladené podle Basel II. U středních bank většína z nich (4 ze 7) uvedla, že tyto požadavky splňují, zbylé tři nikoliv. Překvapivým výsledkem je, že 2 ze 4 malých bank uvedly, že jejich současný systém interního ratingu splňuje požadavky. Jedna malá banka uvedla, že nikoliv a jedna banka zatím nemá žádný systém interního ratingu. Také 3 z 5 stavebních spořitelen zatím nemají vytvořený žádný systém interního ratingu. Systém interního ratingu zbylých dvou stavebních spořitelen zatím nesplňuje požadavky podle Basel II.

Implementace Basel II souvisí také s organizační strukturou banky. Dvanáctou otázkou bylo zjišťováno, zda bude mít zavedení Basel II v dané bance vliv na změnu organizační struktury. Tři velké banky očekávají, že v jejich organizační struktuře dojde ke změnám. 5 ze 7 středních bank předpokládá, že u nich nedojde ke změnám v organizační struktuře, dvě střední banky předpokládají, že ke změnám dojde. Ze skupiny malých bank dvě předpokládají změny, dvě nikoliv. Změny organizační struktury dále předpokládají tři stavební spořitelny, dvě uvedly, že k těmto změnám spíše nedojde.

ZÁVĚR

Existuje řada faktorů, která vede banky ke zdokonalování úvěrových postupů a strategií. Mezi tyto faktory patří např. vysoká míra úvěrového rizika, konkurenční tlaky mezi bankami či nedostačující současné postupy řízení rizik. Jedním ze současných významných faktorů je plánované zavedení nových kapitálových pravidel, které představuje tlak na zdokonalování metod řízení rizik v bankách.

Postup stanovování kapitálových požadavků podle Basel II bude zahájen počátkem roku 2007. K tomu je však nutné, aby se banky na nové postupy včas důkladně připravily. Cílem tohoto příspěvku bylo zjistit současný stav připravenosti bank v České republice na zavedení Basel II. Je zřejmé, že implementace nových postupů bude v českých bankách dlouhodobým procesem.

Z průzkumu provedeného v českých bankách v období září až říjen 2004 vyplynulo, že všechny banky se již zabývají problematikou Basel II. Byly však zjištěny rozdíly v dosavadní délce a hloubce příprav, a to zejména mezi jednotlivými skupinami bank. Nejdále jsou v přípravách velké banky, které mají k dispozici zpravidla také více zaměstnanců věnujících se dané problematice.

U všech skupin bank bylo zjištěno, že banky za neobtížnější činnosti související s implementací Basel II považují úpravu počítačového informačního systému a získání a úpravu potřebných dat. Volba metody pro určení kapitálového požadavku k úvěrovému riziku ke dni implementace Basel II bude záviset zejména na připravenosti banky. Vzhledem k tomu, že existuje mnoho překážek implementace bankou preferovaného přístupu, nebude moci většina bank zavést okamžitě pokročilejší metody pro stanovení kapitálového požadavku k úvěrovému riziku. Mezi nejčastěji uváděné překážky patří nedostatek dat pro určení PD a LGD.

Efektivně fungující bankovní systém je jedním ze

základních předpokladů pro rozvoj celé ekonomiky. K dosažení tohoto stavu by měla mimo jiné přispět i nově navržená pravidla kapitálové přiměřenosti obsažená v Basel II.

V současné fázi příprav na nová pravidla je důležitá zejména spolupráce bank s ČNB a ostatními institucemi. Do okamžiku plánované implementace Basel II zbývají pouze necelé dva roky. Je třeba, aby banky tuto dobu využily pro intenzivní přípravu na nová pravidla, zejména pro sběr potřebných dat, úpravu informačních systémů a tvorbu vnitřních postupů a modelů.

SOUHRN

V červnu 2004 vydal Basilejský výbor pro bankovní dohled nová kapitálová pravidla běžně známá pod názvem Basel II. Basel II obsahuje mezinárodní kapitálové standardy pro banky a má nahradit relativně rizikově invariantní požadavky v současném konceptu Basel I. Basilejský výbor plánuje implementaci Basel II na konec roku 2006. Cílem tohoto příspěvku je analyzovat současnou situaci připravenosti bank v České republice na zavedení Basel II. K tomuto účelu byl v období září až říjen 2004 proveden průzkum v českých bankách. Výsledky průzkumu jsou předmětem tohoto příspěvku.

Basel II, Basilejský výbor pro bankovní dohled, kapitálová přiměřenost, úvěrové riziko, interní rating, standardizovaná metoda, IRB metoda

LITERATURA

- BABOUČEK, I. a kol.: Bankovní regulace a dohled. Bankovní institut vysoká škola a.s., 2002, ISBN 80-7265-053-X
- BCBS: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. A Revised Framework, červen 2004, ISBN 92-9197-669-5
- BCBS: Quantitative Impact Study 3 – Overview of Global Results, May 2003, <http://www.bis.org/bcbs/qis/qis3results.pdf>
- CIPRA, T.: Kapitálová přiměřenost ve financích a solventnost v pojišťovnictví. Ekopress, s. r. o., 2002, ISBN 80-86119-54-8
- ČNB Vyhláška České národní banky č. 333/2002 Sb. ze dne 3. července 2002, kterou se stanoví pravidla obezřetného podnikání ovládajících osob na konsolidovaném základě http://www.cnb.cz/pdf/c_vyhl_333_2002.pdf

- 333_2002.pdf
- DVOŘÁKOVÁ, M.: Analýza dopadů zavedení nového basilejského kapitálového konceptu do praxe. ACTA UNIVERSITATIS AGRICULTURAE ET SILVICULTURAE MENDELIANAE BRUNENSIS, Brno, 2003, Ročník LI, Číslo 6, s. 123-129, ISSN 1211-8516
- LAUŠMANOVÁ, M.: Česká spořitelna se připravuje na implementaci Basel II. Bankovníctví č. 2/2004, s. 22-23
- Priority ČNB při implementaci nových pravidel. listopad 2002 http://www.cnb.cz/bd_nbca_struktura_priority.php
- SŮVOVÁ, H.: Jak dopadnou nová kapitálová pravidla na banky? Bankovníctví, č.10/2003, s. 16
- Základní charakteristika New Basel Capital Accord. listopad 2002 http://www.cnb.cz/bd_nbca_struktura_zak_char.php

Adresa

Mgr. Miroslava Mastná, Ústav financí, Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, Zemědělská 1, 613 00 Brno, Česká republika

